

Gospodarske skušnje.

(Kako sem jez repo čez zimo shranoval). Na vertu, čigar podlaga je večidel kamnitna, toraj tudi suha, sem dal skopati jamo kake štiri čevlje globoko, in smo nasuli repe, pa ne do verha, in smo jo odeli s praprotjo nekoliko, in jo potem z perstjo šavuli in potlačili. Včasih je prišla kaka miš in je ktero repo zvotlila, k večjemu dve; tudi zgnjila je kako leto ktera, da ni vredno tega v misel vzeti. Spomladi smo jo odgernili in dobro, zdravo repo iz jame dobili, kakoršno smo v jamo djali in jo za-se ali pa za živino porabili. Kjer je pak zemlja kaj močvirna, se mora pa bolj varno ravnati. Menim tudi, da zavoljo mraza in zavoljo miš mora repa globoko zakopana biti in za kak čevljev globoko pod zemljo, ne pa višje kakor zemlja, priti.

J. D.

(Repni duh srovemu maslu ali putru odpraviti). Če se kravam veliko repe, zelja in enake zelenjave poklada, dobi srovo maslo ali puter neprijeten okus (žmah). Kdor hoče srovemu maslu ta okus odpraviti, naj 2 lota solitarja v 2 maslicah vode raztopi in to solitarjevo vodo v mleko ulije. Pravijo, da ta dva maslica solitarjeve vode sta dosti za 300 bokalov mleka; tedaj je že ena sama žlica solitarjeve vode zadosti za veliko bokalov takega mleka popraviti.

Gospodinska drobtinica.

Dober posipek poticam.

„Novice“ so nam naznanile, kako drage so bile k Božiču v Ljubljani orehove jederca. Ni toraj čuda, da so tako redke orehove potice; — po pravici jim gré letos slavivno ime „vaša gnada“. Hočete pa, mile slovenske gospodinje, imeti dober posipek poticam, poslužite se dobrih — rožičev. Zribajte namreč na navadnem domačem ri-bežnu rožičev, polijte zvaljano testo z maslom in medom, nasujte na to rožičeve moke in dobile boste tako okusne potice, da se bote čudile. Zlo podobne so čokoladnim poticam. Neverna bo morebiti marsiktera mamka z glavo stresala, bravši to novico, tudi jez nisem tega verjeti hotel, dokler se pretekle božične praznike nisem sam prepričal o sladkem okusu rožičevih potic. — Priprava k temu ni draga, toraj poskusite!

J. Levičnik.

Odkritoserčna misel zastran vinskega daca.

Veliko se govori in piše o zadevi novega vinskega daca. Naj bo tudi tedaj nam Belim Krajncem pripušeno, v tej reči svoje misli razodeti, ker prijazno pa odkritoserčno pretresovanje takih reči vsem v dobro služi.

Rojen pod terto se pečam vse svoje žive dni s pridelovanjem vina; zato so mi potrebe in zadeve naših kmetov dobro znane. Moram pa reči, da nobene dežele našega cesarstva, razun Krasa, ne bo ta dac huje zadel kot naše gorice. Operam pa te svoje besede na te posebnosti svoje domačije:

1) Obdelovanje vinogradov, to je, donašanje zemlje v koših, trikratno okopovanje, količenje itd. je tako težavno, da naj se skrijejo pred njim vse druge kmetiške dela. Naš kmet večidel se le enkrat zjutraj kuhe najé, preden gré v tertje; potem vtakne kos kruha in poliček vina v torbo pa preterpi s tem celi ljubi božji dan. Poznam ljudi, kateri so ob samem kruhu in vinu brez kuhe prebili celo zimo in pri tem zmirom pridno delali. Vino namestuje kod nas vsakdanji živež, s katerim nas je naš ljubi Bog pičlo previdil, da skor vsi na kupički živimo. Ta dac bi tedaj našo hrano zadel.

2) Vsak, kateri je naše kraje prehodil, zná, da je tu grozno pomanjkanje studenčine. Greš eno, dve uri deleč, ne vidiš nikjer ne kapljice vode iz tal solzeti; tudi kapnice večidel ne deržé vode v jami z ilom zagaženi ob kraji cest, v ktere se blato odceja in žabe svoje krake nanašajo, da

je ta vodica zeleneja od trave. Zato razsajajo kod nas pogostoma hude bolezni, zlasti merzlice, izhajóče od pitja kužnih mlak. Mi ne pijemo vinca, prijatli! kot vi iz presernosti, ampak iz potrebe.

3) Dasiravno so naši vinogradi v hribih med gerdim skalovjem, in bi bili, ako se tertje opustí, samo za ovčje in kozje spašnike pripravni, so vendar višje od njiv in travnikov zaštibrani; zato bi se, da še novi dac na-nje pade, po moji slabi glavi previsok davek od njih plačeval.

4) Naša dosedanja čud: veseljnost, dobrodušnost in gostoljubnost, po katerih smo od nekdanj priznani, bi po tem dachu kmali izmed nas zginila; naše serce je prirašeno na vino; ono stori, da svoje reve in ubožnosti zabimo. Vzemi nam vino ali ga nam krati, dojde tuga in obupnost.

Zato nam naša kmetiška pamet tako veli. Novi vinski dac utegne morebiti primeren biti za druge dežele, ki so premožne in prodajajo svoje vina drago; za naše kraje pa ni, ker so revni in pridelujejo le nizke vina.

Z Radovice.

Martin Kramarič.

Premišljevanje

o novi obertnijski in rokodelski postavi.

Vsaka reč ima dve strani. „Novice“ so že zadnjič rekle, da nekteri so to novo postavo z neizrečenim veseljem sprejeli, drugi nasprot nič dobrega od nje ne pričakujejo; al uno in to — so rekle — je prenašlo rečeno, ker še le skušnja enih let bo pokazala, kaj je pravo.

Po mojih mislih (naj drugi tudi svoje razodenejo!) je zmerno svobodno gibanje v vsaki reči potreba, da napreduje. Če nas mora gosposka v vseh rečeh voditi kakor otroke; če nam mora za vsako stvarco dovoljenja dajati ali prepovedovati; če nam mora povsod kakor otrokom puntok na glavo djati, da se ne udarimo kadar pademo; če nas mora povsod na vajetu peljati, da se ne spodtaknemo in ne pademo, — kaj pa vpijete potem po svobodni občinski postavi, po samostojnem deželnem namestništvu in družih deržavnih preuredbah! Vse mora v pravi razmeri biti in eno se ujemati z drugim, in zato moramo novo rokodelsko postavo pozdraviti za znamenje, da bodo prišle še tudi druge zlo potrebne preuredbe.

Ker so vse obertnije in rokodelstva po novi postavi razdeljene v čvetero, to je:

- 1) v take, katerih pričjoča dostava nič ne zadeva, in ktere se bodo tudi naprej še po starih postavah obravnavale,
- 2) v take, ki so po nekterih okoljšinah nekako omejene,
- 3) v take, za ktere je potreba gosposkinega privoljenja, in
- 4) v take, ki so popolnoma proste in pri katerih ni treba za dovoljenje prositi, in jih tedaj vsak človek more početi, — se vidi iz tega, da nova postava ni ravno prekucnila vsega, kar je dozdej bilo, kakor nekteri mislijo, kateri so se je ustrašili kakor otroci parkeljna in si v tem strahu še upali niso, postavo brati in prevdariti.

Po tem predgovoru premislimo enmalo naše dozdanje obertnijske in rokodelske razmere:

Vzroki, kateri so dozdej rokodelstvu in obertništvu nasproti bili, so mnogoteri.

V nekterih deželah so veljale tako imenovane „radicirane“ ali ukoreninjene pravice, ktere so bile zvezane s kakim „realnim“ ali nepremakljivim (ležečim) posestvom, tako, da je tak vlastnik imel pravico to ali uno rokodelstvo ali obertnijo početi, ki je bila pri hiši. Postavimo: hiša v mestu J. pod številko 40 ima pravico lekarno ali apoteko imeti; vsaki, kdor je omenjeno hišo kupil, je tudi kupil pravico, apoteko v hiši imeti. Take pravice obderžé še prihodnjič posestniki. Al zraven njih je tudi drugim enako početje pripušeno — in tako bojo prišle take predpravice počasi ob svojo veljavo.

Večidel pa obstoji oprostenje v tem, da v prihodnjem ne bo treba gosposkinega dovoljenja prositi, če bo kdo stel kako v versto prostih spadajoče rokodelstvo ali obertnija svoje roke začeti. Dozdaj je mogel, postavimo, čevljar, če je bil še tako priden in umeten, pri gosposki prositi, da je dobil pravico; po novi postavi ne bo tega več treba.

Dozdanja postava je rokodelstva in obertnije z a t e r a a, ker veliko pridnih in izurjenih rokodelcev ni moglo skozi več let privoljenja dobiti, da bi bili na svoje roke rokodelstvo začeli. Čakal in čakal je, da je nazadnje obupal v svoji mladosti samostojnost doseči, ki ga je doletela še le v starih letih, ko pa ga je zapustila krepkost mladega človeka. Dozdaj je bilo dovoljenje mojsterskih pravic le po potrebah tistega kraja (Localbedarf) deljeno, v katerem je rokodelce prebival. To ravnanje je pa bilo zelo naporno. Ni bilo mogoče natanko vediti, koliko rokodelcev je tistemu kraju potreba. Cela množica že opravičenih mojstrov je — se vé da — z enim glasom terdila, da jih je že zadost in še preveč — da še oni nimajo dovolj zaslužka, — da vsak novinec jim bo v škodo, — pa tudi on sam ne bo mogel živeti, bo kmali v sromaštvo zabredel in več takega. To pa se ni pomislilo, da so ljudje, ki so si kakošno reč pri teh mojstrih naročili, mogli sila dolgo čakati, preden so kaj dobili in da še dostikrat za dobro plačilo in lepe besede ni bilo mojstrom nič iz rok spraviti! Naj reče kdo, da to ni tako? In pomagati si človek dostikrat nikjer ni mogel.

Nekteri se bojijo, da po oprostjenju rokodelstva bo veliko pomagačev (kselov) na svojo roko začelo delati, in tako bo na eni strani pomanjkanja delavcev, na drugi pa preveč mojstrov, kateri bojo brez zaslužka soseskam na rame prišli. Tudi tega se ni treba bati, čeravno je res, da od konca jih bo dosti hotlo samostojnih biti, al to ne bo dolgo terpelo. Lenuh in nevednež v nobenih okoljstvih ne bo zboljšal svojega stanú — pečene tice jim ne bojo letele v usta; takim bo kmali spet zakljenkalo. Kdor bo hotel obstati, se bo mogel dela resno poprijeti, ne pa praznovati in delo najemnikom prepušati, — treba bo po višji izurjenosti hrepeneti, ljudem prijazno in pošteno postreči, — treba bo tudi nekatere razvade (kavarnice, kerčme) in pohajkovanje zapustiti in dobro paziti, da se bo krajcar vjel, kjer jih bo več po zaslužku prežalo. Treba bo tudi enmalo po svetu pogledati, da se bo rokodelce kaj boljega naučil, pa tudi zvedil, kam bi tudi v druge kraje se utegnili izdelki na prodaj pošiljati; zato je po novi postavi tudi pripuščeno z lastnimi izdelki in pridelki v tuje kraje barantati. Ko bi, postavimo, Ribenčanje svojo suho robo le domá prodajali, gotovo bi je le malo spečali, — vozijo jo tudi v druge dežele in si dosti denarja prislužijo. Ko bi Teržičanje čevlje in drugo robo le domá prodajali, bi bili mogli dolgo popustiti svoje rokodelstva. Ko bi slamnikarji iz Posavja, mengiške, dolske in ihanske fare slamnike le domá in v Ljubljani prodajali, bi jim tanko predla — začeli so jih tudi po drugih deželah nositi in svoje rokodelstvo so na višjo stopnjo povzdignili, ker dan današnji svoje izdelke bolje likajo in šegam, kakor jih čas nauša, strežejo; domače slamnike so začeli že tudi gospodje nositi, in lepo bi bilo in dobro, ako bi se tudi slamniki za gospe tako narejali, da bi ne bilo treba veliko denarja na Laško za florentinsko robo pošiljati.

Treba bo opustiti navadni prigovor: „Saj so moj oče tudi tako ravnali“. Da pa se to zgodi, je bil zadnji čas, da so padle stare verige, ktere so vezale roke pridnih delavcev in otemnele glave bistrih ljudi.

Ni se treba bati, da bojo po novi postavi rokodelci obnemogli in v revšino prišli. Kdor je len in zabite glave, tudi dozdaj ni naprej prišel, čeravno je stal pod krilom „des Localbedarfes“ zabranjen“. Komur eno delo ne nese, se lahko poprime v prihodnje drugoga. Naš skušeni Vodnik

pravi: „Iše te sreča, um ti je dan — najdel jo boš, ak nisi zaspan!“

Če pa starost ali bolezen rokodelca tarete, naj upanja zavoljo nove postave ne zgubi. Ravno ta postava veleva tudi napravo rokodelskih združenj, ktere bojo imele svoje zakladnice, iz kterih se bo zamoglo tistim pomagati, kateri v nesrečo pridejo. A.

Glasi o cesarskem ukazu, zastran učnega jezika v šolah.

I.

„Novice“ so lani od več strani in veliko dokazovale, da je tudi za slovenski narod živa potreba, da obvelja cesarski ukaz od 8. avgusta tudi v naših gimnazijah. Treba je, da, ker so res namestnice (organ) slovenskega ljudstva, da terkajo tako dolgo, dokler se jim ne odpro vrata, ki peljejo v poslopje cesarske postave.

Naj se tedaj sopet jez oglašim, če prav dobro vem, da taki oglašim nekterim gospodom, posebno možakom naše kerví nič kaj po volji niso.

Pa naj bo!

Ti gospodje, mislim, večidel ne nasprotovajo cesarski postavi iz hudobije; odrejeni drugač, kakor sedanji čas hoče, nimajo dovolj dušne kreposti, da bi spoznali, kako so zaostali, ali da bi vidili potrebo, popraviti to, kar so zamudili, — in zato jim je nemogoče, se z novim časom poprijazniti. Ker se oni svojega jezika naučili niso, in ga sploh manj poznajo kakor naši pastirji in kmetje, živé v čudni zmoti, da slovenski jezik za šole ni še pripraven, da se ne dá z njim noben nauk, zlasti pa noben višji nauk razlagati, še manj pa, da bi s slovenskim jezikom se v šolah bolje napredovati utegnili, kakor se je do zdaj s tujim jezikom napredovalo! Slovenskemu jeziku so ti možje sovražniki, toda zgolj priprosti sovražniki (simplices); za njih veljajo besede: „Gospod odpusti jim; ne vedó, kaj delajo!“

Drugi gospodje pa imajo sicer boljše spoznanje, pa se bojé zamére, da ne bi ta ali uni višji gospod ali kak „visok“ znanec ali protektor jih kaj pisano pogledal, viditi, da se prederznejo, drugačno misel imeti kakor on, — da si upajo, za postavo se potegovati, ktero bi on najraje v kaplji vode utopil.

Nekaj je tudi takih, ki sicer niso brez dobre volje, al nimajo zaupanja, da bo ta postava zares obveljala; marsikaka grenka skušnja zadnjih let jih je preplašila, da nimajo ne nade in ne serčnosti več, ter živé tjé v en dan, oterpnjeni za vse in tudi za napredek in srečo svojega naroda.

Imamo pa tudi gospode, ki skoraj drugač ne morejo, kakor da se slovenščini in novi postavi ustavljajo; slovenščino so svoje žive dni čertili in preganjali, — kako bi ji zdaj na enkrat pravice spoznali? In za postavo, ki so slovenščini več veljave v šolah dajale, se do zdaj še niso menili, — kako bi neki novo postavo zagovarjali, ki slovenščino na tisto častno mesto postavlja, kakor ga po pravici domači jeziki pri vseh narodih celega sveta imajo?

Sém ter tjé, pa dan današnji vendar le poredkoma, so tudi taki možje, ki prebravši mnogo tujih bukev in navzemši se popolnoma tujih misel in želj, menijo, da bi najbolje bilo, da naš narod izgine, ali kar je vse eno, da se samo nemškega ali pa laškega jezika nauči, svojega pa sčasoma pozabi. Ti možje so, kakor pravim, le še redkoma najti, vendar pa le, dopisovaje v nekatere dunajske novine, hrup zaganjajo, češ, da jih je Bog vé koliko in da je njihova abota celó narodova volja! Da taki ljudje ne poznajo ne časa ne idej, ki so ljudstva prešinile in čedalje močnejše prihajajo, je jasno kot beli dan; oni niso okrivljivi ali, kakor Nemeec pravi „sind unzurechnungsfähig.“